

Gülüzar YILMAZ METE¹
Orcid: 0000-0002-2872-6386

Cemile KÜTMEÇ YILMAZ²
Orcid: 0000-0003-1827-5187

¹ Aksaray Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Programı, Aksaray, Türkiye.

² Aksaray Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Hemşirelik Bölümü, Aksaray, Türkiye.

Sorumlu Yazar (Corresponding Author):
CEMİLE KÜTMEÇ YILMAZ
cemilekutmec@yahoo.com

Anahtar Sözcükler:

COVID-19; tükenmişlik; yaşam
doyum; hemşirelik.

Keywords:

COVID-19; burnout; life
satisfaction; nursing.

COVID-19 Tanılı Hastalara Bakım Veren Hemşirelerin Tükenmişlik Düzeyi ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Evaluation of the Relationship between Burnout Level and Life
Satisfaction of Nurses Caring for Patients with COVID-19
Diagnosis

Gönderilme Tarihi: 25 Mayıs 2022

Kabul Tarihi: 23 Şubat 2023

ÖZ

Amaç: COVID-19 pandemisinde vaka sayısının ve mortalitenin giderek artması, koruyucu ekipman içinde uzun saatler çalışma ve enfekte hastalara bakım verme gibi bir çok faktör hemşirelerin iş yükünde artışa yol açarak tükenmişliğe ve yaşam doyumunda azalmaya neden olabilmektedir. Bu çalışma, COVID-19 tanılı hastalara bakım veren hemşirelerin tükenmişlik düzeyi ile yaşam doyumunu arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Tanımlayıcı-ilişki arayıcı nitelikteki web tabanlı bu çalışma, 10 Ocak – 1 Mart 2021 tarihleri arasında COVID-19 tanılı hastalara bakım veren 351 hemşire ile yürütülmüştür. Veriler tanıtıcı bilgi formu, Maslach Tükenmişlik Ölçeği ve Yetişkin Yaşam Doyumu Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Araştırma verilerinin analizinde sayı, yüzde, ortalama, standart sapma, Spearman korelasyon analizi kullanılmıştır.

Bulgular: Çalışmada hemşirelerin %61'i 1-6 ay süre ile COVID-19 tanılı hastalara bakım verdiğini ve %37.3'ü COVID-19 tanısı aldığını bildirmiştir. Hemşirelerin Maslach Tükenmişlik Ölçeği tükenme, duygusuzlaşma ve yetkinlik alt boyutlarının puan ortalamalarının sırasıyla 16.16±4.64, 8.98±3.19 ve 13.82±4.13 olduğu, Yetişkin Yaşam Doyumu Ölçeği toplam puan ortalamasının ise 71.13±10.94 olduğu belirlenmiştir. Çalışmada hemşirelerin tükenmişlik düzeyi ile yaşam doyumunu arasında negatif yönde orta düzeyde bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($r=-0.47$; $p<0.001$).

Sonuç: Çalışmada COVID-19 tanılı hastalara bakım veren hemşirelerin tükenmişlik düzeyi arttıkça yaşam doyumunun azaldığı saptanmıştır. Pandemi COVID-19 kliniklerinde çalışan hemşirelerde tükenmişliği arttıran risk faktörlerine yönelik iyileştirici önlemlerin alınması ve yaşam doyumunu arttırmaya yönelik olarak hemşirelerin psikolojik dayanıklılıklarını arttırmak için destek programlarının geliştirilmesi önerilmektedir.

ABSTRACT

Objective: In the COVID-19 pandemic, many factors such as increasing the number of COVID-19 patients and mortality, working long hours in protective equipment and providing care to infected patients can cause burnout and decrease in life satisfaction by increasing the workload of nurses. This study was conducted to evaluate the relationship between burnout level and life satisfaction of nurses who care for patients diagnosed with COVID-19.

Methods: This descriptive-relationship-seeking web-based study was conducted with 351 nurses caring for patients diagnosed with COVID-19 between January 10 and March 1, 2021. The data of the study were collected by using the introductory information form, the Maslach Burnout Scale and the Adult Life Satisfaction Scale. Number, percentage, mean, standard deviation, and Spearman correlation test were used to analyze the data.

Results: In the study, 61% of the nurses reported that they provided care to patients diagnosed with COVID-19 for 1-6 months and 37.3% of them were diagnosed with COVID-19. The mean scores of the nurses' Maslach Burnout Scale burnout, depersonalization and competence sub-dimensions were respectively 16.16±4.64, 8.98±3.19 and 13.82 ± 4.13, and the total average score of the Adult Life Satisfaction Scale was 71.13±10.94. In the study, it was determined that there is a moderately significant negative correlation between the burnout level of nurses and their life satisfaction ($r=-0.47$; $p<0.001$).

Conclusion: In the study, it was found that as the burnout level of nurses caring for patients diagnosed with COVID-19 increases, their life satisfaction decreases. It is recommended to take remedial measures for risk factors that increase burnout in nurses working in COVID-19 clinics in the pandemic and to develop support programs to increase the psychological resilience of nurses.

Kaynak Gösterimi: Yılmaz Mete, G., Kütmeç Yılmaz, C. (2023). COVID-19 tanılı hastalara bakım veren hemşirelerin tükenmişlik düzeyi ile yaşam doyumunu arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi. *EGEHFD*, 39(3), 286-297 Doi: 10.53490/egehemsire.1119253.

How to cite: Yılmaz Mete, G., Kütmeç Yılmaz, C. (2023). Evaluation of the relationship between burnout level and life satisfaction of nurses caring for patients with COVID-19 Diagnosis. *JEUNF*, 39(3), 286-297 Doi: 10.53490/egehemsire.1119253.

Tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 , öksürme, hışırtı ile ortama saçılan damlacıklar yoluyla hızlı bir yayılım göstermiş, hem vaka sayısının hem de mortalitenin artması (WHO, 2021) insanlarda yoğun korku ve kaygı yaşanmasına yol açmıştır (Akyar, 2020; Baykal, 2020). Küresel bir pandemi heline gelen COVID-19, yeni ortaya çıkan, öngörülemeyen klinik bir seyir gösteren, birçok komplikasyona neden olan bir hastalık olup, bu yeni krize uyum sağlanmasını ve başatma yolları geliştirilmesini gerektirmekte ve bu süreç sağlık çalışanları özellikle de en ön safta yer alan hemşirelerin iş yükünü önemli ölçüde arttırmaktadır (Hiçdurmaz ve Üzar-Özçetin, 2020).

Pandemi döneminde hemşireler bütüncül bakım anlayışı doğrultusunda COVID-19 tanısı almış hastaların tedavi ve bakımını sürdürmektedir. Bu süreçte hemşireler, iş yükünde yoğun bir artış yaşamalarının ötesinde yeni protokollere ve duruma uyum sağlama çabası içine girmiştir (Hiçdurmaz ve Üzar-Özçetin, 2020; Kackin, Ciydem, Aci ve Kutlu, 2021). Özellikle alışılmadık COVID-19 'un enfeksiyöz doğası, maske, siperlik, önlük gibi koruyucu ekipman içinde yoğun, izinsiz/molatsız uzun saatlerce çalışmayı gerektirmektedir. Bu durum hemşirelerde fiziksel sorunların yanında yorgunluk, uyku sorunları, anksiyete, depresyon, korku ve tükenmişlik gibi birçok sorunun ortaya çıkmasına yol açmaktadır (Bettinsoli ve diğerleri, 2020; Çevik Aktura ve Özden, 2020; Murat, Köse ve Savaşer, 2021). Kackin ve diğerleri (2021) tarafından yapılan çalışmada, COVID-19 tanılı hastalar ile çalışan hemşirelerin sosyal ve ruhsal yönden etkilendikleri ve iş yükünün artmasının tükenmişliğe yol açabileceği belirtilmektedir. Bettinsoli ve diğerleri (2021) tarafından İtalya'daki sağlık çalışanlarında koronavirüs salgınına verilen mental yanıtın incelendiği çalışmada, yüksek vaka ve yatak sayılarının, koruyucu ekipmanların yetersiz olmasının, sağlık çalışanlarında anksiyete ve umutsuzluğa yol açtığı ve gelecekte hemşirelerde tükenmişlik ve ruhsal sorunların gelişmemesi için önlemler alınması gerektiği bildirilmiştir. Murat ve diğerleri (2021) tarafından yapılan çalışmada pandemi sürecinde en ön safta çalışan hemşirelerin orta düzeyde depresyon, yüksek düzeyde stres ve tükenmişlik deneyimledikleri saptanmıştır. Pandemi sürecinde yaşanan yoğun stres, anksiyete, yorgunluk, depresyon, korku ve ağır çalışma koşulları sonucunda hemşirelerde tükenmişliğin kaçınılmaz olduğu sonucuna varılmaktadır.

Pandemi döneminde yoğun iş stresi yanında hemşireler başkaları tarafından sosyal izolasyona, ayrımcılığa ve yalnızlığa maruz kalabilmektedir. Yüksek riskli alanda çalışma, enfekte bireylere bakım sağlama, aile üyelerinden ve sevdiklerinden ayrı yaşama, çocuklarından uzak kalma gibi birçok faktörün gelecekte travmatik etkilere yol açabileceği belirtilmektedir (Murat ve diğerleri, 2021; Kang ve diğerleri, 2020). COVID-19 hastalarına bakım sunan hemşireler, mesleki sorumluluklarının yanı sıra bu yeni hastalıktan korkma, ebeveynlik ve eş olma rollerini sürdürmede güçlük yaşama ve aileleri için enfeksiyon riski oluşturmaları nedeni ile yoğun kaygı ve suçluluk hissetme gibi karmaşık duygu ve düşünceler yaşayabilmektedir (Çam ve Dokumacı, 2022). Ayrıca bu küresel salgının kontrol altına alınamaması, pandemi sürecinin uzaması ve pandeminin biteceği tarihe ilişkin belirsizlikler, hasta ve ölüm sayısının katlanarak artması, hemşirelerin yaşadığı sorunların da katlanarak artmasına yol açabileceği düşünülmektedir. Ek olarak tükenmişlik yaşayan hemşire sayısının da artması kaçınılmazdır. Sarbooz Hoseinabadi, Kakhki, Teimori ve Nayyeri (2020) pandemide COVID-19 'a maruz kalan bireylere bakım veren hemşirelerin daha fazla tükenmişlik deneyimlediklerini belirlemiştir. Yaşanan sorunların ve özellikle tükenmişliğin hemşirelerin yaşam doyumunu olumsuz yönde etkileyebileceği düşünülmektedir.

Yaşam doyumunu, yaşamdan alınan genel doyumun bilişsel bir değerlendirmesi olarak ifade edilmektedir (Baykal, 2020; Sönmez Benli ve Yıldırım, 2017). Bireylerin beklentileri ile sahip oldukları arasındaki karşılaştırmanın sonucunda ortaya çıkan durum olarak tanımlanan yaşam doyumunu, genel olarak yaşamdaki moral, mutluluk ve doyum, esenlik gibi farklı açılardan iyi olma halini ifade etmektedir (Teke, Özer ve Bahçecioğlu Turan, 2021). Hemşirelerde yaş, cinsiyet, sosyoekonomik faktörler, sağlık durumu gibi faktörlerin yaşam doyumunu etkilediği belirtilmektedir (Sönmez Benli ve Yıldırım, 2017). Bu faktörlere ek olarak pandemide ön safta yer alan hemşirelerin iş yükündeki artış, yoğun ve ağır çalışma koşulları, uzun çalışma saatleri, artan hasta yoğunluğu, bulaşma riski yüksek ve ölümcül hastalığı olan bireylere bakım verme, sunulan hizmet karşılığında ekonomik beklentilerin karşılanamaması gibi birçok faktörün yaşam doyumunu üzerine belirleyici olduğu düşünülmektedir (Cin ve Hoşgör, 2020; Sönmez Benli ve Yıldırım, 2017;). Ayrıca pandemi sürecinin uzamasının, giderek artan mutant virüs ve hasta sayısının, yoğun çalışma koşullarının, uygulanan kısıtlamaların, hemşirelerin aile ve sosyal yaşamlarındaki değişimin yaşam doyumuna olumsuz yansımaları olabilmektedir (Bayülgen, Bayülgen, Yeşil ve Türksever, 2021; Yılmaz ve Orak, 2020). Bu bakımdan pandemi sürecinde hemşirelerin yaşadığı sorunların belirlenmesi ve sorunların etkin bir çözüme kavuşturulması, tükenmişliğin azaltılması ve yaşam doyumunu arttırmada önem arz etmektedir. Literatürde Uşak, İzmir ve İstanbul'da yürütülen ve COVID-19 tanısıyla yoğun bakımda yatan hastalara bakım veren hemşireler ile yapılmış bir çalışmada, hemşirelerin orta düzeyde yaşam doyumuna, yüksek düzeyde ise tükenmişlik düzeyine sahip olduğu, tükenmişliğin yaşam doyumunu olumsuz yönde etkilediği saptanmıştır (Cin ve Hoşgör, 2020). Bu çalışmadan farklı olarak çalışmamızın Türkiye genelinde klinik ve yoğun bakımlarda yatan COVID-19 tanılı hastalara bakım veren hemşireler ile yürütülmüş olması bakımından literature katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu bakımdan COVID-19 tanılı hastalara bakım veren hemşirelerin tükenmişlik düzeyi ile yaşam doyumunu arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi amacı ile bu çalışma yapılmıştır. Araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- COVID-19 tanılı hastalara bakım veren hemşirelerin tükenmişlik düzeyi nedir?
- COVID-19 tanılı hastalara bakım veren hemşirelerin yaşam doyumu düzeyi nedir?
- COVID-19 tanılı hastalara bakım veren hemşirelerin bazı sosyo-demografik özelliklerine göre tükenmişlik düzeyi ve yaşam doyumu nasıldır?
- COVID-19 tanılı hastalara bakım veren hemşirelerin tükenmişlik düzeyi ile yaşam doyumu arasında ilişki var mıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın Tipi

Tanımlayıcı-ilişki arayıcı nitelikteki bu çalışma, COVID-19 tanılı hastalara bakım veren hemşirelerin tükenmişlik düzeyi ile yaşam doyumu arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi amacı ile yapılmıştır. Araştırma 10 Ocak – 1 Mart 2021 tarihleri arasında Türkiye genelinde hemşire olarak çalışan ve COVID-19 tanılı hastalara bakım veren 351 hemşire ile yürütülmüştür.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 10 Ocak – 1 Mart 2021 tarihleri arasında Türkiye genelinde hemşire olarak çalışan ve COVID-19 tanılı hastalara bakım veren hemşireler oluşturmuştur. Araştırmanın örneklem büyüklüğü, online software Raosoft.com programı kullanılarak hesaplanmıştır. Buna göre %90 güven aralığı ve %5 hata payı kullanılarak yapılan hesaplama göre örneklem sayısı 267 hemşire olarak belirlenmiştir. Çalışmada herhangi bir veri kaybı riski de göz önüne alınarak hesaplanan örneklem sayısının %20 fazlası alınarak örneklem sayısı 320 hemşire olarak belirlenmiştir.

Veri Toplama

Veri toplamada kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada dijital (Googleforms) ortamda hazırlanan veri toplama formunun linki gönderilerek formu doldurmaları istenmiş ve anket linkini COVID-19 kliniğinde çalışan hemşirelerle paylaşmaları konusunda destek alınmıştır. Anket bağlantısına tıklandığında, ilk olarak çalışma hakkında yapılan bilgilendirme ve ardından katılımcıların araştırma onay sorusu yer almıştır. Araştırma gönüllü katılım onayından sonra anketin içeriğinde yer alan sorulara ulaşılmıştır. Araştırmada Türkiye’de hemşire olarak çalışan ve COVID-19 tanılı hastalara bakım veren, araştırmaya katılmayı kabul eden 351 hemşire örneklem grubunu oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri tanıtıcı bilgi formu, Maslach Tükenmişlik Ölçeği-Genel Formu (MTE-GF) ve Yetişkin Yaşam Doyumu Ölçeği (YYDÖ) kullanılarak toplanmıştır.

Tanıtıcı bilgi formu: Bu form araştırmacılar tarafından hazırlanmış olup, hemşirelerin yaş cinsiyet, eğitim düzeyi, medeni durum, kronik hastalığı olma durumu, sigara içme durumu, çalışma yılı gibi sosyodemografik özelliklerini ve pandemi sürecinde hemşirelerin COVID-19 kliniğinde çalışma süresi, COVID-19 testi yaptırma ve tanısı alma durumu gibi özellikleri içeren soruları içermektedir.

Maslach Tükenmişlik Envanteri - Genel Formu (MTE-GF): Ölçek, Schaufeli, Leiter, Maslach ve Jackson (1996) tarafından geliştirilmiştir. Orjinal formu likert tipi (yedi dereceli) bir ölçek olan MTE-GF, tükenme alt ölçeği 5, duyarsızlaşma alt ölçeği 5 ve yetkinlik alt ölçeği 6 olmak üzere toplamda 16 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin madde puanlaması “1-hiçbir zaman” ile “5-her zaman” aralığında yapılmaktadır. Buna göre tükenme ve duyarsızlaşma alt ölçeklerinden alınan yüksek puan, yetkinlik (ters puanlanmakta) alt ölçeğinden alınan düşük puan bireylerde tükenmişliği göstermektedir. Ölçek toplam puan ortalamaları için herhangi bir kesme noktası bulunmamaktadır. Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışması Gündüz, Çapri ve Gökçakan (2013) tarafından yapılmış ve tükenme, duyarsızlaşma ve yetkinlik alt boyutları Cronbach’s alpha değerleri sırasıyla 0.82, 0.77 ve 0.72 olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada ölçeğin tükenme, duyarsızlaşma ve yetkinlik alt boyutları Cronbach alfa değerleri sırasıyla 0.80, 0.79 ve 0.78 olarak saptanmıştır.

Yetişkin Yaşam Doyumu Ölçeği (YYDÖ): Kaba, Erol ve Güç (2018) tarafından geliştirilen ve aynı yazarlar tarafından geçerlik güvenilirlik çalışması yapılan ölçek, yetişkin bireylerin yaşam doyumunu farklı yönleri ile ölçebilen bir değerlendirme aracıdır. Beşli likert tipindeki ölçek, 1=Hiç uygun değil, 2=Uygun değil, 3=Kısmen uygun, 4=Uygun, 5=Tamamen uygun olarak tasarlanmıştır. Ölçek, toplam 21 maddeden oluşmaktadır ve 6. madde tersinden puanlanmaktadır. Ölçekten minimum 21 ve maksimum 105 puan alınabilmekte ve ölçekten yüksek puan alınması, bireyin kendi yaşamıyla ilgili olumlu algılara sahip olduğunu göstermektedir (Kaba ve diğerleri, 2018). Ölçeğin Cronbach alfa katsayısı 0.89 olup, bu çalışmadaki Cronbach alfa değeri ise 0.74’dür.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırma verilerinin analizinde IBM SPSS for Windows Version 21.0 (SPSS Inc. Chicago, IL, USA) paket programı kullanılmıştır. Verilerin normal dağılıma uygunluğunu belirlemek için Tek Örneklem Kolmogorov Smirnov analizi yapılmıştır. Araştırmada veri toplama formlarından elde edilen nominal veriler frekans ve yüzde, ordinal veriler ise ortalama ve standart sapma kullanılarak özetlenmiştir. Normal dağılıma uygun olmayan verilerde, Mann Whitney U testi ve Kruskal Wallis testi, normal dağılım gösteren verilerde ise değişkenlerdeki gruplara göre, bağımsız gruplarda t testi ve ANOVA kullanılmıştır. Araştırmada ölçeklerin toplam puan ortalamaları arasındaki ilişki, Spearman korelasyon testi ile analiz edilmiştir. Araştırma sonuçları, $p < 0.05$ anlamlılık düzeyinde ve %95 güven aralığında değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Bu araştırma Helsinki Deklarasyonu Prensipleri'ne uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın yürütülebilmesi için Aksaray Üniversitesinin İnsan Araştırmaları Etik Kurul'undan (28.12.2020 tarih ve 2020/13-67 numaralı kararı) etik kurul izni ve Sağlık Bakanlığı Bilimsel Araştırma Platformundan araştırma izni (3.12.2020 tarih ve 2020/11_25_28 numaralı kararı) alınmıştır. Ayrıca araştırmada kullanılan ölçekler için ölçek kullanım izni alınmıştır. Çalışmaya katılan hemşireler, araştırmanın içeriği konusunda bilgilendirilmiş ve araştırmaya katılmadan önce gönüllü katılım için onamları alınmıştır.

BULGULAR

Çalışmaya katılan hemşirelerin tanımlayıcı özellikleri tablo 1'de verilmiştir. Çalışmada hemşirelerin yaş ortalaması 29.59 ± 7.10 olup, %71.2'sinin kadın, %44.7'sinin evli ve %81.5'inin yüksekokul/üniversite mezunu saptanmıştır. Hemşirelerin %34.2'sinin sigara kullandığı, %12.5'inin en az bir kronik hastalığının olduğu, %55.8'nin çalışma yılının 0 - 5 yıl aralığında olduğu saptanmıştır. Hemşirelerin %83.5'i gece - gündüz karışık vardiya sistemi ile çalıştıklarını, %86'sı haftalık mesai saatinin 40 saatten fazla olduğunu, %61'i 1 - 6 ay süre ile COVID-19 tanılı hastalara bakım verdiğini bildirmiştir. Araştırmaya katılan hemşirelerin tamamına yakını (%89.5) COVID-19 testi yaptırdığını ve %37.3'ü COVID-19 tanısı aldığını ifade etmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Çalışmaya Katılan Hemşirelerin Sosyodemografik Özellikleri (n = 351)

Değişkenler	n	%
Yaş ortalaması	29.59±7.10	
29 yaş altı	191	54.4
29 yaş ve üzeri	160	45.6
Cinsiyet		
Kadın	250	71.2
Erkek	101	28.8
Medeni durum		
Evli	157	44.7
Bekar	194	55.3
Eğitim düzeyi		
Lise	34	9.7
Yüksekokul/üniversite	286	81.5
Lisans üstü	31	8.8
Sigara kullanma durumu		
Kullanıyor	120	34.2
Kullanmıyor	231	65.8
Kronik hastalığı olma durumu		
Var	44	12.5
Yok	307	87.5
Çalışma yılı		
0-5 yıl	196	55.8
6-10 yıl	57	16.2
11-15 yıl	43	12.3
16-20 yıl	26	7.4
21 yıl ve üzeri	29	8.3

Çalışma biçimi		
Sürekli gündüz	38	10.8
Sürekli gece	20	5.7
Gece-gündüz değişen	293	83.5
Haftalık çalışma süresi		
0-40 Saat	49	14.0
41-50 Saat	148	42.2
51-60 Saat	90	25.6
61 Saat ve Üzeri	64	18.2
COVID-19 kliniğinde çalışma süresi/ay		
1-6 ay	214	61.0
7-12 ay	137	39.0
COVID-19 testi yaptırma durumu		
Evet	314	89.5
Hayır	37	10.5
COVID-19 tanısı alma		
Evet	131	37.3
Hayır	220	62.7

Hemşirelerin MTÖ-GF alt boyut toplam puan ortalamaları değerlendirildiğinde, tükenme alt boyut toplam puan ortalamasının 16.16±4.64 (min. 5 – max. 25), duyarsızlaşma alt boyut toplam puan ortalamasının 8.98±3.19 (min. 4 - max. 20), yetkinlik alt boyut toplam puan ortalamasının 13.82±4.13 (min. 6 – max. 30) olduğu belirlenmiştir. Çalışmada hemşirelerin YYDÖ toplam puan ortalamasının ise 71.13±10.94 olduğu saptanmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Maslach Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyutları ve Yetişkin Yaşam Doyumu Ölçeği Toplam Puan Ortalamaları

MTE-GF alt boyutları	Ort±SS	Min - max
Tükenme	16.16±4.64	5-25
Duyarsızlaşma	8.98±3.19	5-25
Yetkinlik	13.82±4.13	6-30
YYDÖ toplam puan ortalaması	71.13±10.94	21-105

MTE-GF:Maslach Tükenmişlik Ölçeği-Genel Formu, YYDÖ: Yetişkin Yaşam Doyumu Ölçeği

Çalışmada hemşirelerin sosyo-demografik özellikleri ile MTÖ-GF alt boyut toplam puanı ortalamaları karşılaştırıldığında, cinsiyet (p=0.006), medeni durum (p=0.048), COVID-19 kliniğinde çalışma süresi (p=0.048), COVID-19 tanısı alma (p=0.005), haftalık çalışma süresi (p=0.000) değişkenlerine göre MTÖ-GF tükenme alt boyut toplam puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu saptanmıştır. Çalışmada hemşirelerin sosyo-demografik özellikleri ile YYDÖ toplam puan ortalaması karşılaştırıldığında; COVID-19 kliniğinde çalışma süresi (p=0.002), haftalık çalışma saati (p=0.000) ve eğitim düzeyi (lise mezunu ile lisans üstü eğitim düzeyleri arasındaki fark) (p=0.033) değişkenleri ile YYDÖ ölçeği toplam puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Hemşirelerin Sosyo-demografik Özelliklerine Göre Ölçek Puan Ortalamalarının Dağılımı (n = 351).

Değişkenler	MTÖ-GF Tükenme	MTÖ-GF Duyarsızlaşma	MTÖ-GF Yetkinlik	YYDÖ
Yaş				
29 yaş altı	15.78±4.90	8.85±3.26	13.67±4.30	71.69±11.63
29 yaş ve üzeri	16.62±4.27	9.15±3.11	13.99±3.94	70.46±10.05
	Z=-1.769 p=0.077	Z=-0.807 p=0.420	Z=-0.812 p=0.417	t=1.066 p=0.293

Cinsiyet				
Kadın	16.56±4.75	9.07±3.15	13.52±3.97	71.37±10.86
Erkek	15.17±4.21	8.78±3.32	14.54±4.45	70.54±11.16
	Z=-2.770 p=0.006*	Z=-1.005 p=0.315	Z=-1.402 p=0.161	t=0.641 p=0.522
Medeni durum				
Evli	16.67±4.49	9.19±3.03	13.85±4.03	71.90±11.07
Bekar	15.75±4.73	8.81±3.32	13.78±4.23	70.51±10.82
	Z=-1.982 p=0.048*	Z=-1.366 p=0.172	Z=-0.460 p=0.645	t=1.187 p=0.236
Eğitim düzeyi				
Lise	15.61±5.57	8.55±2.66	13.00±3.78	74.85±15.18
Yüksekokul/üniversite	16.05±4.53	8.91±3.23	13.83±4.20	71.05±10.36
Lisans üstü	17.80±4.28	10.09±3.31	14.54±3.81	67.80±9.83
	KW=4.993 p=0.082	KW=3.751 p=0.153	KW=2.387 p=0.303	F=3.451 p=0.033*
Haftalık çalışma süresi				
0-40 saat	13.83±4.39	8.10±3.54	13.00±4.87	75.28 ± 12.35
41-50 saat	16.00±4.60	8.66±3.15	13.19±3.81	73.27 ± 10.29
51-60 saat	17.27±4.73	9.80±2.74	15.02±4.00	66.37 ± 10.31
61 saat ve üzeri	16.76±4.16	9.28±3.41	14.15±4.11	69.70 ± 9.62
	KW=18.136 p=0.000**	KW=15.703 p=0.001**	KW=13.833 p=0.003*	F=11.154 p=0.000**
Sigara kullanma durumu				
Evet	16.56±4.48	8.85±2.94	13.57±3.78	70.21±11.64
Hayır	15.95±4.71	9.05±3.32	13.94±4.31	71.61±10.58
	Z=-1.454 p=0.146	Z=-0.297 p=0.767	Z=-0.589 p=0.556	t=-1.132 p=0.258
COVID-19 kliniğinde çalışma süresi				
1-6 ay	15.79±4.71	8.81±3.32	13.50±4.08	72.56 ± 10.76
7-12 ay	16.73±4.48	9.25±2.98	14.30±4.19	68.89 ± 10.89
	Z=-1.973 p=0.048*	Z=-1.470 p=0.142	Z=-1.339 p=0.180	t=3.100 p=0.002*
COVID-19 tanısı alma durumu				
Evet	17.11±4.15	9.19±3.01	14.04±4.02	69.58±10.47
Hayır	15.60±4.83	8.86±3.30	13.68±4.21	72.05±11.13
	Z=-2.794 p=0.005*	Z=-1.158 p=0.247	Z=-0.815 p=0.415	t=-2.052 p=0.041*

*p < 0.05, **p < 0.01 t: Bağımsız örneklem testi, Z: Mann Whitney U testi, KW: Kruskal-Wallis testi, F: Oneway Anova test istatistiği, MTE-GF: Maslach Tükenmişlik Ölçeği-Genel Formu, YYDÖ: Yetişkin Yaşam Doyumu Ölçeği.

Çalışmada hemşirelerin tükenmişlik düzeyi ile yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla korelasyon analizi yapılmış ve tükenmişlik düzeyi ile yaşam doyumu arasında negatif yönde orta düzeyde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir (r=-0.47; p=0.000) (Tablo 4).

Tablo 4. Ölçek Toplam Puan Ortalamaları Arasındaki İlişki (n=351).

	Yetişkin Yaşam Doyumu Ölçeği
MTE-GF tükenme alt boyutu	r=-0.47 p=0.000**
MTE-GF duyarsızlaşma alt boyutu	r =-0.49 p=0.000**
MTE-GF yetkinlik alt boyutu	r=-0.45 p=0.000**

*p<0.05, **p<0.001 r:Spearman Korelasyon Analizi

TARTIŞMA

Bu çalışmada COVID-19 hastalarına bakım veren hemşirelerin tükenmişlik düzeyi ile yaşam doyumu arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada hemşirelerin MTÖ-GF tükenme alt boyut puanının ortalamasının üzerinde olduğu (16.16±4.64 min. 5 - max. 25), duyarsızlaşma (8.98±3.19 min. 5 - max. 20) ve yetkinlik (13.82±4.13) alt boyut puanlarının ise ortalamasının altında olduğu belirlenmiştir. Literatürde yer alan çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir (Akalin ve Modanlıoğlu, 2021; Aydın Sayılan, Kulakaç ve Uzun, 2020; Cin ve Hoşgör, 2020; Gündüz Hoşgör, Çatak Tanyel, Cin ve Bozkurt Demirsoy, 2021; Murat ve diğerleri, 2021; Sarbooz Hoseinabadi ve diğerleri, 2020). Benzer olarak pandemide sağlık çalışanları ile yapılan bir çalışmada, katılımcıların MTÖ alt boyutları sırasıyla duygusal tükenme; 20.37±7.71, duyarsızlaşma; 8.75±3.39, kişisel başarı; 14.07±5.18 olarak saptanmıştır (Keten Edis ve Keten, 2022). Gündüz Hoşgör ve diğerleri (2021) tarafından sağlık çalışanları ile yapılan çalışmada, duygusal tükenme alt boyutu orta, duyarsızlaşma düşük ve kişisel başarı duygusunda azalma olduğu belirlenmiştir. Sarbooz Hoseinabadi ve diğerleri (2020) pandemide COVID-19 tanılı bireylere bakım veren hemşirelerin daha fazla tükenmişlik deneyimlediklerini belirlemiştir. Pandemi döneminde yaşanan bu tükenmişlik, pandemi sürecinin uzaması, COVID-19'un hızlı bulaşma özelliği ve ölüme yol açması, virüsün mutantlarının artması, pandeminin biteceği zamana ilişkin belirsizlikler, hasta yoğunluğu, çalışma saatleri ve iş yükündeki artış (Sun ve diğerleri, 2020; Neto ve diğerleri, 2020), pandeminin aile ve sosyal yaşam üzerine etkileri gibi faktörlerle açıklanabilir.

Çalışmada hemşirelerin YYDÖ toplam puan ortalamasının 71.13±10.94 (min. 21 – max. 105) olduğu ve hemşirelerin kendi yaşamlarına ilişkin algılarının iyi durumda olduğu söylenebilir. Benzer olarak Zakeri, Hossini Rafsanjanipoor, Zakeri ve Dehghan (2021) pandemi sürecinde hemşirelerin yaşam doyumu puanının 23.60±6.14 (min. 8- max. 35) olduğunu, Tomczyszyn, Ławnik ve Szczygielska (2021) hemşirelerde ortalamasının üzerinde yaşam doyumu bildirmiştir. Sönmez Benli ve Yıldırım (2017) tarafından pandemi öncesi dönemde yapılan bir çalışmada, hemşirelerde yaşam doyumunun orta düzeyde olduğu bildirilmiştir. Pandemi sürecinde hemşirelerin yaşam doyumunun ortalamasının üzerinde olması, pandemi sürecinin uzaması ile sürece adaptasyon sağlanması, hemşirelerin ilk aşamada aşılama programına alınması ve ilk aşamada verilen tepkinin giderek azalması (Eftekhar Ardebili ve diğerleri, 2021; Tomczyszyn ve diğerleri, 2021), pandemi ile değişen yaşam koşullarına uyum sağlama ile açıklanabilir. Ayrıca sağlık çalışanlarına ve özellikle ağır koşullarda çalışan hemşirelere pandemi sürecinde verdikleri mücadele dolayısı ile toplum tarafından sosyal medyada gösterilen desteğin de yaşam doyumuna olumlu yansımalarının olabileceği düşünülmektedir.

Çalışmada kadın hemşirelerin tükenme alt boyut puanının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Benzer olarak literatürde kadın sağlık bakım çalışanlarında ya da hemşirelerde tükenme alt boyut skorunun erkeklere göre daha yüksek olduğunu bildiren çalışmalar olmakla birlikte (Chen ve diğerleri, 2021; Danet Danet, 2021; Duarte ve diğerleri, 2020; Eftekhar Ardebili ve diğerleri, 2021; Hu ve diğerleri, 2020; Tunç ve Göklü, 2021) cinsiyetin tükenmişliği etkilemediğini (Cin ve Hoşgör, 2020) veya erkeklerin fazla tükenmişlik deneyimlediklerini bildiren çalışmalar da yer almaktadır (Naldi ve diğerleri, 2021). Tunç ve Göklü (2021) sağlık çalışanları ile yaptığı çalışmada, kadınların tükenme alt boyut puanı erkeklere göre yüksek bulunmuştur. Cin ve Hoşgör (2020) tarafından yapılan çalışmada, cinsiyet ile tükenmişlik düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir. Bu sonuçların aksine 57 araştırma ile yapılan bir metaanaliz çalışmasında, erkek olmanın hemşireler arasında daha yüksek tükenmişlik seviyesi ile ilişkili olduğu belirtilmiştir (Naldi ve diğerleri, 2021). Ayrıca çalışmada evli hemşirelerin bekarlara göre daha fazla tükenmişlik deneyimledikleri saptanmıştır. Literatürde evli olmanın tükenmişlik üzerine etkilerine ilişkin sonuçlar farklılık göstermektedir (Aydın Sayılan ve diğerleri, 2020; Cañadas-De la Fuente ve diğerleri, 2018; Danet Danet, 2021). Yapılan bir çalışmada medeni durumun tükenmişlik düzeyi ile ilişkili olduğu ve bekarların evlilere göre daha fazla tükenmişlik yaşadıkları belirlenmiştir (Cañadas-De la Fuente ve diğerleri, 2018). Duarte ve diğerleri (2020) sağlık bakım çalışanları ile yaptığı çalışmada, bekar kişilerin kişisel tükenmişliğe evli olanlara göre daha az duyarlı olduğunu bildirmiştir. Aydın Sayılan ve diğerleri (2020) yaptığı çalışmada ise bekar hemşireler arasında duygusal tükenme ve duyarsızlaşma puanları anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Pandemi evli hemşirelerin çocuklarına COVID-19 virüsü bulaştırma korkusu yaşamaları, artan iş yükü ve mesleki sorumluluklarına ek olarak toplumumuzun kültürel yapısı gereği ev işlerinde, çocukların bakımında kadınların daha fazla sorumluluk almaları, bunun yanında annelik, eşlik, kardeşlik gibi rollerine ilişkin sorumlulukların da varlığı, kadın ve evli hemşirelerin daha fazla tükenmişlik algısı yaşamalarına yol açabileceği düşünülmektedir (Danet Danet, 2021).

Çalışmada COVID-19 kliniğinde çalışma süresi ve haftalık çalışma saati arttıkça tükenme, duyarsızlaşma ve yetkinlik alt boyut puanının arttığı ve yaşam doyumunun azaldığı saptanmıştır. Farkın 0-40 saat çalışan grup ile diğer gruplar arasında anlamlı olduğu belirlenmiştir. Literatürde benzer sonuçlar yer almaktadır (Arpacıoğlu, Baltalı ve Ütöbol, 2021; Galanis, Vranka, Fragkou, Bilali ve Kaitelidou, 2021; Okwaraji ve Aguwa, 2014; Pekince ve Aslan, 2022). Zborowska, Gurowiec, Młynarska ve Uchmanowicz (2021)'de yapılan çalışmada, haftalık çalışma süresi azaldıkça emosyonel tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı puan ortalamalarının azaldığı saptanmıştır. Hemşireler ile (n=210) yapılan bir diğer çalışmada, karantina ortamlarında daha uzun süre çalışmanın tükenmişliği

artırdığı saptanmıştır (Okwaraji ve Aguwa, 2014). Pandemiye yapılan bir başka çalışmada, çalışma yılının ve haftalık çalışma süresinin tükenmişliği etkilediği belirtilmektedir (Chen ve diğerleri 2021). Arpacioğlu ve diğerleri (2021) COVID-19 hastalarına bakım vermede, çalışma süresinin tükenmişliği etkilediğini belirtmektedir Aynı çalışmada COVID-19 hastalarında doğrudan bakım veren sağlık çalışanlarının tükenme ve duyarsızlaşma alt boyut puanlarının daha yüksek olduğu bildirilmektedir. Çalışma saati arttıkça tükenmişliğin arttığı saptanmıştır (Zhang ve diğerleri, 2020). Literatürde sağlık çalışanlarının yüksek riskli birimlerde uzun saatler (>15saat) çalışmaları, uzun süre kişisel koruyucu ekipman kullanımı, cilt hasarlarının oluşması, yüksek düzeyde anksiyete, depresyon, uykusuzluk, ve stres yaşanmasının sağlık çalışanlarının sağlığını olumsuz yönde etkilediği belirtilmektedir (Murat ve diğerleri, 2021; Muller ve diğerleri, 2020; Shaukat, Ali ve Razzak, 2020; Tan ve diğerleri, 2020). Kackin ve diğerleri (2021) pandemi döneminde COVID-19 hastalarına bakım veren hemşirelerin hem psikolojik hem de sosyal yönden olumsuz etkilendiklerini bildirmiştir. Yaşanan bu sorunların hemşirelerin yaşam doyumunu olumsuz yönde etkileyebileceği düşünülmektedir. Yazdanshenas Ghazvin ve diğerleri (2016) tarafından pandemi öncesi dönemde hemşireler ile yapılan bir çalışmada, yaşamdan memnuniyetin en önemli belirleyicilerinin depresyon, anksiyete, stres, finansal durumdan ve çalışma ortamından memnuniyetsizlik olduğu bildirilmektedir. Literatürde COVID-19 hastalarına doğrudan bakım veren sağlık çalışanlarının iş doyumunun bakım vermeyenlere göre daha düşük olduğu belirlenmiştir (Arpacioğlu ve diğerleri, 2021). Pandemi sürecinde uygulanan sosyal izolasyon uygulamalarının, öznel iyi oluşu ve yaşam doyumunu olumsuz yönde etkilediği belirtilmektedir (Clair, Gordon, Kroon ve Reilly, 2021). Bu sonuçlar doğrultusunda pandemi sürecinde COVID-19 tanılı hastaların yattığı kliniklerde çalışmanın, COVID-19 bulaş riskini arttırması, çalışma saati süresince tekrarlı olarak ekipman giyilmesi ve bu ekipman içinde çalışılması, iş yükünün giderek artması, aile bireylerine hastalığı bulaştırma endişesi, sosyal izolasyon uygulamaları gibi birçok faktörün tükenmişliği ve yaşam doyumunu olumsuz yönde etkileyebileceği düşünülmektedir.

Çalışmada COVID-19 tanısı alan hemşirelerin tükenme alt boyut puanının daha yüksek ve yaşam doyumunun daha düşük olduğu saptanmıştır. Benzer olarak yapılan COVID-19 testi pozitif olan hemşirelerin emosyonel tükenmişlik ve depresyon düzeylerinin daha yüksek olduğu bildirilmektedir (Murat ve diğerleri, 2021). Ek olarak sağlık bakım çalışanlarının genel sağlık durumunun yaşam doyumunu etkilediği, genel sağlık durumu iyi olanların yaşam doyumlarının daha yüksek olduğu bildirilmektedir (Teke ve diğerleri, 2021). COVID-19 tanısı alan hemşirelerin ölüm korkusu yaşaması, karantina nedeni ile ailesinden ve sevdiklerinden ayrı kalması, onları enfekte etme korkusu, yoğun anksiyete, stres, kaygı çaresizlik duygularının yaşanması (Tomczyszy ve diğerleri, 2021) gibi birçok faktör COVID-19 tanısı olan hemşirelerde tükenmişliğin artmasına ve yaşam doyumunun azalmasına neden olabilir.

Çalışmada hemşirelerin MTÖ-GF tükenme alt boyutu ile yaşam doyumunu arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu, tükenme arttıkça yaşam doyumunun azaldığı saptanmıştır. Literatürde bu çalışma bulgularını destekleyen sonuçlar bulunmaktadır (Cin ve Hoşgör, 2020; Eken ve Ebadi, 2020; Trumello ve diğerleri, 2020). Pandemiye hemşireler ile yapılan bir çalışmada, MTÖ-emosyonel tükenmenin orta düzeyde (18.45 ± 6.10) olduğu ve tükenmişlik arttıkça yaşam doyumunun azaldığı saptanmıştır (Fındık, Erol, Süt ve Motör, 2011). Benzer olarak yapılan bir başka çalışmada pandemiye sağlık çalışanlarında Maslach emosyonel tükenmenin orta düzeyde olduğu ve yaşam doyumunu ile negatif yönlü orta düzeyde bir ilişki olduğu bildirilmektedir (Keten Edis ve Keten, 2022). Literatürde tükenme alt boyutunun, tükenmişliğin stress boyutunu oluşturduğu belirtilmektedir (Çam, Beycan Ekitli, Dökmetaş ve Mercan, 2018). Pandemi döneminde sağlık çalışanlarının ve özellikle COVID-19 hastalarının bakımını sürdüren hemşirelerin yaşadığı stresin ve psikososyal sorunların (Çam ve Dokumacı, 2022) tükenme düzeyini arttırdığı düşünülmektedir.

Duyarsızlaşma; çalışanların kendine ve hizmet sunduğu bireylere karşı duyarlılığının azalması, bilişsel ve duygusal olarak uzaklaşma olarak ifade edilmektedir (Çam ve diğerleri, 2018). Çalışmada COVID-19 tanılı hastalara bakım veren hemşirelerde MTÖ-GF alt boyutu olan duyarsızlaşmanın düşük ve duyarsızlaşma ile yaşam doyumunu arasında negatif yönlü orta düzey bir ilişki olduğu saptanmıştır. Benzer olarak Fındık ve diğerleri (2011) tarafından hemşireler ile yapılan çalışmada, duyarsızlaşmanın düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir. Pandemi döneminde sağlık çalışanları ile yapılan bir çalışmada, Maslach duyarsızlaşmanın düşük düzeyde olduğu, duyarsızlaşma ile yaşam doyumunu arasında negatif yönlü düşük düzeyde anlamlı ($r=-0.164$, $p=0.013$) bir ilişki olduğu belirlenmiştir (Keten Edis ve Keten, 2022). Literatürde yaşam doyumunun emosyonel tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt boyutlarını etkilediği ve yaşam doyumunu arttıkça bu üç alt boyut puan ortalamalarının da düştüğü belirlenmiştir (Zborowska ve diğerleri, 2021). Duyarsızlaşma puanının düşük olması, pandemi döneminde sağlık çalışanlarına yönelik yapılan desteğin, sağlık çalışanlarının duyarlılığını olumlu yönde etkilemesi ile açıklanabilir.

Çalışmada COVID-19 tanılı bireylere bakım veren hemşirelerin yetkinlik düzeyinin ortalamasının altında olduğu belirlenmiştir. Literatürde tükenmişlik-yetkinlik (kişisel başarı) alt boyutu ile yaşam doyumunu arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu bildiren çalışmalar yer almaktadır (Keten Edis ve Keten, 2022; Önen Sertöz ve diğerleri, 2021). Zborowska ve diğerleri (2021) tarafından yapılan çalışmada, kişisel başarı puanının ortalamasının altında olduğu saptanmıştır. Buna karşılık pandemi öncesi dönemde yapılan bir çalışmada, hemşirelerin kişisel başarı puanının yüksek olduğu bildirilmektedir (Fındık ve diğerleri, 2011). Pandemi döneminde yenidoğan yoğun

bakım hemşireleri ile yapılan bir çalışmada, emosyonel tükenme ve duyarsızlaşmanın düşük, kişisel başarının (yetkinlik) yüksek düzeyde olduğu bildirilmektedir (Omidi, Khanjari, Salehi ve Haghani, 2022). Pekince ve Aslan (2021) pandemide hemşirelerin emosyonel tükenme ve kişisel başarı düzeylerinin orta, duyarsızlaşma düzeyinin düşük olduğunu bildirmişlerdir. Bir başka çalışmada COVID-19 tanılı bireylere doğrudan hizmet sunan sağlık çalışanlarında, geri planda olanlara oranla duygusal tükenmişlik ve duyarsızlaşma skorunun yüksek, kişisel başarı skorunun düşük olduğu saptanmıştır (Tunç ve Göklü, 2021). Kişisel başarı puanının düşük olması, hemşirelerde yaşanan tükenmişliği göstermektedir.

Literatürde tükenmişliğin yaşam doyumunu anlamlı düzeyde etkilediği (Eken ve Ebadi, 2020) ve COVID-19 bulaşma oranlarının yüksek olduğu alanlarda çalışan sağlık çalışanlarında stres ve tükenmişliğin yüksek, yaşam doyumunun düşük düzeyde olduğu saptanmıştır (Trumello ve diğerleri, 2020). Pandemide sağlık çalışanları ile yapılan bir çalışmada, katılımcıların %38,3'ü (n=752) yüksek duygusal tükenme, %46,5'i (n=911) düşük profesyonel yeterlik ve %26,5'i (n=519) yüksek duyarsızlaşma belirtileri göstermiştir (Lasalvia ve diğerleri, 2021).

Dünyada hemşirelerde tükenmişliğin, bireysel, mesleki, kurumsal özelliklere ilişkin çok fazla değişkene bağlı olarak geliştiği belirtilmektedir (Çam ve Engin, 2017). Pandemi ile birlikte sağlık hizmet sunumunda ortaya çıkan yeni sorunlar, sağlık çalışanlarında tükenmişliğin yeni nedenlerini oluşturmuştur. Pandemi döneminde hemşirelerin psikolojik ve mental sağlıklarının önemli ölçüde etkilendiği belirtilmektedir (Çam ve Dokumacı, 2022; Galehdar, Kamran, Toulabi ve Heydari, 2020; Kackin ve diğerleri, 2021). Bunlara ek olarak pandemi döneminde hasta sayısının ve çalışma saatlerinin artması, COVID-19 testi pozitif olan hemşirelerin olması ile birlikte planda olmayan ek nöbetlerin ortaya çıkması ve her an nöbete çağırılma kaygısı, hemşirelerin psikolojik olarak olumsuz yönde etkilenmelerinde rol oynayan faktörler arasında sayılabilir. Bunun yanında ailesine ve sevdiğilerine hastalık bulaştırma korkusuyla kendini ailesine, arkadaşlarına karşı izolasyona alan hemşirelerde, azalan sosyal desteğin tükenmişlik ve yaşam doyumunu olumsuz yönde etkilemesi olasıdır (Yılmaz ve Orak, 2020). COVID-19 salgınıyla mücadelenin merkezinde yer alan hemşirelerin yaşadığı tükenmişlik düzeyinin azaltılması ve yaşam doyumunun artırılabilmesi için geçmişte var olan ve pandemide ortaya çıkan tükenmişliğe yol açan faktörlere yönelik olarak iyileştirici önlemlerin alınması önem arz etmektedir. Bu kapsamda pandemide hemşirelerin fiziksel, psikolojik ve sosyal iyi oluşlarının sağlanabilmesinde ve tükenmişliğin yönetiminde; tükenmişliği arttıran faktörlerin belirlenmesi, stress ve kriz yönetimi, problem ve çatışma çözme becerisi eğitimlerinin verilmesi, hasta yoğunluğuna göre hemşire istihdamının sağlanması, çalışma saatlerinin yeniden düzenlenmesi ve pandemide yeterli koryucu ekipman ihtiyacının karşılanması önerilebilir.

Sınırlılıklar

Bu çalışmada göz önünde bulundurulması gereken sınırlılıklar; çalışma verilerinin online olarak toplanması ve sonuçların katılımcıların ifadelerine dayanması, Türkiye genelindeki COVID-19 klinikleri arasında farklılıkların olması ve çalışan hemşirelerin çalışma ortamlarının ve koşullarının da benzer olmaması olarak sıralanabilir. Ayrıca araştırma verilerinin online ulaşılabilen hemşireler ile sınırlı olması nedeni ile sonuçların tüm ülkeye genellenemeyeceği düşünülmektedir.

SONUÇ

Çalışma sonucunda COVID-19 tanılı hastalara bakım veren hemşirelerde tükenmişlik düzeyi arttıkça yaşam doyumunun azaldığı belirlenmiştir. Ayrıca cinsiyet, medeni durum, gelir düzeyi, COVID-19 kliniğinde çalışma süresi, COVID-19 tanısı alma ve haftalık çalışma saati değişkenleri ile tükenmişlik, COVID-19 kliniğinde çalışma süresi, haftalık çalışma saati ve eğitim düzeyi değişkenlerine göre yaşam doyumunu puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. Bu sonuçlar göz önüne alındığında, COVID-19 hastalarına bakım veren hemşirelerde pandeminin fiziksel, ruhsal, mental sağlık üzerine etkileri değerlendirilmeli ve hemşirelerin sağlığının korunması, psikolojik dayanıklılıklarının ve stresle başetme becerilerinin geliştirilmesi için destek programları geliştirilmelidir. Bu kapsamda problem ve çatışma çözme beceri eğitimleri, stress yönetimi, farkındalık, yoga, meditasyon, yürüyüş gibi rahatlama teknikleri, öz şefkat gibi konularda müdahaleler planlanabilir. Ayrıca tükenmişliğin azaltılması ve yaşam doyumunun artırılması için çalışma koşullarının iyileştirilmesi, artan iş yüküne göre çalışan hemşire sayısının planlanması ve ekonomik iyileştirmelerin yapılması, iş güvenliğinin sağlanması ve stresörlerin azaltılmasına yönelik kurumsal düzenlemelerin yapılması önerilebilir.

Yazar Katkıları

Fikir ve tasarım: C.K.Y., G.Y.M. Veri toplama: G.Y.M., C.K.Y., Veri analizi ve yorumlama: : C.K.Y., G.Y.M. Makale yazımı: C.K.Y., G.Y.M. Eleştirel inceleme: : C.K.Y.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması beyan etmemişlerdir.

Finansman: Yazarlar çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

KAYNAKLAR

- Akalın, B., Modanlıoğlu, B. (2021). Covid-19 sürecinde yoğun bakımda çalışan sağlık profesyonellerinin duygu-durum ve tükenmişlik düzeylerinin değerlendirilmesi. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 12(2), 346-352.
- Akyar, İ. (2020). Covid-19 hastalarında akut solunum sıkıntısı sendromu (ARDS) yönetimi ve hemşirelik bakımı. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 7, 8-14.
- Arpacıoğlu, S., Baltalı Z., Ünübol, B. (2021). Covid-19 pandemisinde sağlık çalışanlarında tükenmişlik, Covid-19 korkusu, depresyon, mesleki doyum düzeyleri ve ilişkili faktörler. *Cukurova Medical Journal*, 46(1), 88-100.
- Aydin Sayilan, A., Kulakaç, N., Uzun, S. (2021). Burnout levels and sleep quality of COVID-19 heroes. *Perspectives in Psychiatric Care*, 57(3), 1231-1236. <https://doi.org/10.1111/ppc.12678>,
- Bahadır-Yılmaz, E., Yüksel, A. (2020). State anxiety levels of nurses providing care to patients with Covid-19 in Turkey. *Perspect Prajhasychiatr Care*, 1-7. <https://doi.org/10.1111/ppc.12661>.
- Baykal, E. (2020). Covid-19 bağlamında psikolojik dayanıklılık, kaygı ve yaşam doyum ilişkisi. *International Journal of Social Economic Sciences*, 10(2), 68-80.
- Bayülgen, M.Y., Bayülgen, A., Yeşil, F.H., Türksever, H.A. (2021). Covid-19 pandemisi sürecinde çalışan hemşirelerin anksiyete ve umutsuzluk düzeylerinin belirlenmesi. *Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hemşirelik Dergisi*, 3(1), 1-6.
- Bettinsoli, M. L., Di Riso, D., Napier, J. L., Moretti, L., Bettinsoli, P., Delmedico, M. ... Moretti, B. (2020). Mental health conditions of Italian healthcare professionals during the COVID-19 disease outbreak. *Applied Psychology: Health and Well-being*, 12(4), 1054-1073. <https://doi.org/10.1111/aphw.12239>.
- Çam, M.O., Dokumacı, H. (2022). COVID-19'lu hastalara bakım veren sağlık çalışanlarının psikososyal problemleri: Hemşirelik bakış açisi. *Akdeniz Hemşirelik Dergisi*, 1(1), 36-47.
- Çam, M.O., Engin, E. (2017). Hemşirelerde tükenmişlik. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(51), 501-507.
- Çam, M.O. , Beycan Ekitli, G. , Dökmetaş, T.B., Mercan, N. (2018). Ege üniversitesi hemşirelik fakültesi öğrencilerinin tükenmişlik düzeyinin incelenmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 34(3), 89-102.
- Cañadas-De la Fuente, G.A., Ortega, E., Ramirez-Baena, L., De la Fuente-Solana, E.I., Vargas, C., Gómez-Urquiza, J.L. (2018). Gender, marital status, and children as risk factors for burnout in nurses: a meta-analytic study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15(10), 2102. <https://doi.org/10.3390/ijerph15102102>.
- Çevik Aktura, S., Özden, G. (2020). Salgının psikolojik etkileri: Covid-19 hemşireleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(73), 1146-1151.
- Chen, R., Sun, C., Chen, J. J., Jen, H. J., Kang, X. L., Kao, C. C., Chou, K. R. (2021). A large-scale survey on trauma, burnout, and posttraumatic growth among nurses during the COVID-19 pandemic. *International Journal of Mental Health Nursing*, 30(1), 102-116. <https://doi.org/10.1111/inm.12796>
- Cin, S., Hoşgör, H. (2020). Covid-19 tanılı hastalara bakım veren yoğun bakım hemşirelerinin yaşam doyum ve tükenmişlik düzeyleri. H. Demir, C. Başkan (Ed.), *Sağlık bilimleri güncel araştırmalar ve yeni eğilimler içinde* (s.494-504) (1. Basım). Karadağ: IVPE Yayınevi.
- Clair, R., Gordon, M., Kroon, M., Reilly, C. (2021). The effects of social isolation on well-being and life satisfaction during pandemic. *Humanit Soc Sci Commun*, 28(8), 1-6. <https://doi.org/10.1057/s41599-021-00710-3>.
- Danet Danet, A. (2021). Psychological impact of COVID-19 pandemic in Western frontline healthcare professionals. A systematic review. *Medicina Clinica*, 156(9), 449-458. <https://doi.org/10.1016/j.medcli.2020.11.009>
- Duarte, I., Teixeira, A., Castro, L., Marina, S., Ribeiro, C., Jácome, C., ... Serrão, C. (2020). Burnout among Portuguese healthcare workers during the COVID-19 pandemic. *BMC Public Health*, 20(1), 1885. <https://doi.org/10.1186/s12889-020-09980-z>.
- Eftekhar Ardebili, M., Naserbakht, M., Bernstein, C., Alazmani-Noodeh, F., Hakimi, H., Ranjbar, H. (2021). Healthcare providers experience of working during the COVID-19 pandemic: a qualitative study. *American Journal of Infection Control*, 49(5), 547-554. <https://doi.org/10.1016/j.ajic.2020.10.001>
- Eken, F., Ebadi, H. (2020). Anksiyetenin yaşam doyum üzerindeki etkisinde tükenmişliğin aracı rolü. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 112-126.
- Ergin, C. (1992, Eylül). *Doktor ve hemşirelerde tükenmişlik ve Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin uyarlanması*. VII. Ulusal Psikoloji Kongresi'nde sunulan bildiri, Ankara.
- Fındık, ÜY., Erol, Ö., Süt, N., Motör, D. (2011). Bir üniversite hastanesinde çalışan hemşirelerin tükenmişlik düzeyi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 27 (3), 55-65.
- Galanis, P., Vraka, I., Fragkou, D., Bilali, A., Kaitelidou, D. (2021). Nurses' burnout and associated risk factors during the COVID-19 pandemic: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Advanced Nursing*, 77(8), 3286-3302. <https://doi.org/10.1111/jan.14839>

- Galehdar, N., Kamran, A., Toulabi, T., Heydari, H. (2020). Exploring nurses' experiences of psychological distress during care of patients with COVID-19: a qualitative study. *BMC Psychiatry*, 20(1), 489. <https://doi.org/10.1186/s12888-020-02898-1>
- Gündüz Hoşgör, D., Çatak Tanyel, T., Cin, S., Bozkurt Demirsoy, S. (2021). Covid-19 pandemisi döneminde sağlık çalışanlarında tükenmişlik: İstanbul İli örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 372-386.
- Gündüz, B., Çapri, B., Gökçakan, Z. (2013). Mesleki tükenmişlik, işle bütünleşme ve iş doyumunu arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 29-49.
- Hiçdurmaz, D., Üzar-Özçetin, Y. (2020). Covid-19 pandemisinde ön safta çalışan hemşirelerin ruhsal sağlığının korunması ve ruhsal travmanın önlenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 7(Özel Sayı), 1-7.
- Hu, D., Kong, Y., Li, W., Han, Q., Zhang, X., Zhu, L.X. ... Zhu, J. (2020). Frontline nurses' burnout, anxiety, depression, and fear statuses and their associated factors during the COVID-19 outbreak in Wuhan, China: A large-scale cross-sectional study. *EClinical Medicine*, 24, 100424. <https://doi.org/10.1016/j.eclinm.2020.100424>
- Kaba, İ., Erol, M., Güç, K. (2018). Yetişkin Yaşam Doyumu Ölçeğinin geliştirilmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 1-14.
- Kackin, O., Ciydem, E., Aci, O.S., Kutlu, F.Y. (2021). Experiences and psychosocial problems of nurses caring for patients diagnosed with Covid-19 in Turkey: A qualitative study. *International Journal of Social Psychiatry*, 67(2), 158-167. <https://doi.org/10.1177/0020764020942788>.
- Kang, C., Meng, F., Feng, Q., Yuan, J., Liu, L., Xu, L. ... Yang, J. (2020). Implementation of quarantine in China during the outbreak of COVID-19. *Psychiatry Research*, 289, 113038. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113038>
- Keten Edis, E., Keten, M. (2022). COVID-19 pandemi sürecinde sağlık çalışanlarında tükenmişlik, iş tatmini ve yaşam doyumunu. *Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 24(2), 331-342. DOI: 10.24938/kutfd.1082327
- Lasalvia, A., Amadeo, F., Porru, S., Carta, A., Tardivo, S., Bovo, C., Ruggeri, M., Bonetto, C. (2021). Levels of burn-out among healthcare workers during the COVID-19 pandemic and their associated factors: a cross-sectional study in a tertiary hospital of a highly burdened area of north-east Italy. *BMJ Open*, 11(1), e045127. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2020-045127>
- Maslach, C., Jackson, S.E. (1981). The measurement of experienced burnout. *Journal of Occupational Behavior*, 2, 99-113.
- Muller, A. E., Hafstad, E. V., Himmels, J., Smedslund, G., Flottorp, S., Stensland, S. Ø. ... Vist, G. E. (2020). The mental health impact of the covid-19 pandemic on healthcare workers, and interventions to help them: A rapid systematic review. *Psychiatry Research*, 293, 113441. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113441>
- Murat, M., Köse, S., Savaşer, S. (2021). Determination of stress, depression and burnout levels of front-line nurses during the COVID-19 pandemic. *International Journal of Mental Health Nursing*, 30(2), 533-543. <https://doi.org/10.1111/inm.12818>.
- Naldi, A., Vallelonga, F., Di Liberto, A., Cavallo, R., Agnesone, M., Gonella, M. ... Leombruni, P. (2021). COVID-19 pandemic-related anxiety, distress and burnout: prevalence and associated factors in healthcare workers of North-West Italy. *BJPpsych Open*, 7(1), e27. <https://doi.org/10.1192/bjo.2020.161>
- Neto, M., Almeida, H. G., Esmeraldo, J. D., Nobre, C. B., Pinheiro, W. R., de Oliveira, C. ... da Silva, C. (2020). When health professionals look death in the eye: the mental health of professionals who deal daily with the 2019 coronavirus outbreak. *Psychiatry Research*, 288, 112972. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.112972>.
- Okwaraji, F. E., Aguwa, E. N. (2014). Burnout and psychological distress among nurses in a Nigerian tertiary health institution. *African Health Sciences*, 14(1), 237-245. <https://doi.org/10.4314/ahs.v14i1.37>
- Omidi, Z., Khanjari, S., Salehi, T., Haghani, S. (2022). Association between burnout and nurses' quality of life in neonatal intensive care units: during the COVID-19 pandemic. *Journal of Neonatal Nursing: JNN*, 10.1016/j.jnn.2022.04.005. Advance online publication. <https://doi.org/10.1016/j.jnn.2022.04.005>
- Önen Sertöz, Ö., Kuman Tunçel, Ö., Sertöz, N., Hepdurgun, C., İşman Haznedaroğlu, D., Bor, C. (2021). Burnout in healthcare professionals during the Covid-19 pandemic in a tertiary care university hospital: evaluation of the need for psychological support. *Turkish Journal of Psychiatry*, 32(2), 75-86.
- Pekince, H., Aslan H. (2022). Fatigue and burnout in nurses during the COVID-19 pandemic. *Medicine Science* 11(1), 310-20.
- Sarbooz Hoseinabadi, T., Kakhki, S., Teimori, G., Nayyeri, S. (2020). Burnout and its influencing factors between frontline nurses and nurses from other wards during the outbreak of Coronavirus disease -COVID-19- in Iran. *Investigacion y Educacion en Enfermeria*, 38(2), e3. <https://doi.org/10.17533/udea.iee.v38n2e03>
- Schaufeli, W.B., Leiter, M.P., Maslach, C., Jackson, S.E. (1996). The MBI-General Survey. In C. Maslach, S.E. Jackson & M.P. Leiter (Eds.), *Maslach Burnout Inventory manual* (p.19-26) (3rd ed.). Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Shaukat, N., Ali, D. M., Razzak, J. (2020). Physical and mental health impacts of COVID-19 on healthcare workers: a scoping review. *International Journal of Emergency Medicine*, 13(1), 40. <https://doi.org/10.1186/s12245-020-00299-5>

- Sönmez Benli, S., Yıldırım, A. (2017). Hemşirelerde yaşam doyumu ve ölüme karşı tutum arasındaki ilişki. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(4), 167-179. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumussagbil/issue/32215/368461>.
- Sun, N., Wei, L., Shi, S., Jiao, D., Song, R., Ma, L. ... Wang, H. (2020). A qualitative study on the psychological experience of caregivers of COVID-19 patients. *American Journal of Infection Control*, 48(6), 592-598. <https://doi.org/10.1016/j.ajic.2020.03.018>.
- Tan, B., Kanneganti, A., Lim, L., Tan, M., Chua, Y. X., Tan, L. ... Ooi, S. (2020). Burnout and associated factors among health care workers in singapore during the COVID-19 pandemic. *Journal of the American Medical Directors Association*, 21(12), 1751-1758.e5. <https://doi.org/10.1016/j.jamda.2020.09.035>
- Teke, N., Özer, Z., Bahçecioglu Turan, G. (2021). Analysis of health care personnel's attitudes toward complementary and alternative medicine and life satisfaction due to COVID-19 pandemic. *Holistic Nursing Practice*, 35(2), 98-107. <https://doi.org/10.1097/HNP.0000000000000431>.
- Tomczyszyn, D., Lawnik, A., Szczygielska, E. (2021). The life satisfaction of nurses during the COVID-19 pandemic. *Health Prob Civil*, 15(4), 307-314. <https://doi.org/10.5114/hpc.2021.110111>
- Trumello, C., Bramanti, S. M., Ballarotto, G., Candelori, C., Cerniglia, L., Cimino, S. ... Babore, A. (2020). Psychological adjustment of healthcare workers in italy during the COVID-19 pandemic: differences in stress, anxiety, depression, burnout, secondary trauma, and compassion satisfaction between frontline and non-frontline professionals. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(22), 8358. <https://doi.org/10.3390/ijerph17228358>
- Tunç, Ş., Göklü, M.R. (2021). Koronavirüs hastalığı 2019 (Covid-19) pandemisi ile karşı karşıya kalan sağlık çalışanları arasında tükenmişlik sendromu. *Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi (Journal of Harran University Medical Faculty)*, 18(3), 375-383.
- World Health Organization (WHO) (2021). *Coronavirus (COVID-19) dashboard* [online]., Erişim adresi:<https://covid19.who.int>. Erişim tarihi: 14.05.2021
- Yazdanshenas Ghazwin, M., Kaviani, M., Ahmadloo, M., Jarchi, A., Golchin Javadi, S., Latifi, S., Tavakoli, S.A., Ghajarzadeh, M. (2016). The association between life satisfaction and the extent of depression, anxiety and stress among Iranian nurses: a multicenter survey. *Iranian Journal of Psychiatry*, 11(2), 120-127.
- Yılmaz, B., Orak, O.S. (2020). Relationship between emotional labour behavior and psychological symptoms among nurses. *J Health Nursing Management*, 2, 187-201.
- Zakeri, M. A., Hossini Rafsanjanipoor, S. M., Zakeri, M., Dehghan, M. (2021). The relationship between frontline nurses' psychosocial status, satisfaction with life and resilience during the prevalence of COVID-19 disease. *Nursing Open*, 8(4), 1829-1839.
- Zborowska, A., Gurowiec, P. J., Młynarska, A., Uchmanowicz, I. (2021). Factors affecting occupational burnout among nurses including job satisfaction, life satisfaction, and life orientation: a cross-sectional study. *Psychology Research And Behavior Management*, 14, 1761-1777.
- Zhang, Y., Wang, C., Pan, W., Zheng, J., Gao, J., Huang, X. ... Zhu, C. (2020). Stress, burnout, and coping strategies of frontline nurses during the COVID-19 epidemic in Wuhan and Shanghai, China. *Frontiers in Psychiatry*, 11, 565520.